

УДК 65.06

С. О. ВАСИЛЬЦОВА, А. Д. МАМЕДОВА, В. В. КОЗЮРА**ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ**

Сьогодні в Україні окрім загострених політичних ситуацій, присутні ще й значні економічні проблеми. Скорочення власних ресурсів для обладнання виробництва, відсутність бажання інвестувати власні кошти у відтворення підприємств призвели до того, що у розпорядженні значної частини вітчизняних підприємств залишилися практично повністю фізично та морально зношені основні виробничі засоби. Саме тому, проблема визначення ефективності використання основних засобів, та пошук шляхів їх більш продуктивного застосування, є на сьогодні актуальною. Вдале управління основними фондами розглядається як їх дієве використання у виробничому обороті.

Ключові слова: основні засоби, ефективність, фондовіддача, технічний стан, виробничі потужності, економічний потенціал.

Сегодня в Украине кроме острых политических ситуаций, присутствуют еще и значительные экономические проблемы. Сокращение собственных ресурсов для оборудования производства, отсутствие желания инвестировать собственные средства в воспроизводство предприятий привели к тому, что в распоряжении значительной части отечественных предприятий остались практически полностью физически и морально изношенные основные производственные средства. Именно поэтому, проблема определения эффективности использования основных средств, и поиск путей их более продуктивного применения, является сегодня актуальной. Удачное управления основными фондами рассматривается как их эффективное использование в производственном обороте.

Ключевые слова: основные средства, эффективность, фондоотдача, техническое состояние, производственные мощности, экономический потенциал.

Today in Ukraine, besides the acute political situations, there are also significant economic problems. So we can note the degradation of most industrial enterprises, which are already virtually widespread. The small support of enterprises by the state, the reduction of own resources for production equipment, the lack of desire to invest their own funds in the restoration of enterprises led to the fact that at the disposal of a significant part of domestic enterprises remained virtually completely physically and morally worn basic production facilities. That is why the problem of determining the effectiveness of the use of fixed assets, and the search for ways of their more productive use, is today relevant. A significant role in the activity and development of any enterprise is played by the effective use of fixed assets. Due to this the company can achieve the growth of technical level of production, increase of economic and production potential. There are wider opportunities for diversification of production, the release of a new product, which will be more cost-effective and more desirable for consumers. The efficiency of the use of fixed assets also contributes to the production of quality products and the growth of labor productivity.

Keywords: fixed assets, efficiency, return on assets, technical condition, production capacity, economic potential.

Вступ. Розвиток виробництва є невіддільним від проблеми ефективного використання основних виробничих фондів.

Виробничо-господарська діяльність та фінансовий стан підприємства багато в чому залежать від забезпеченості основними виробничими фондами та їх використання. Основні фонди (засоби) – це матеріальні активи, які підприємство утримує для використання їх у процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних функцій.

Забезпечення певних темпів розвитку і підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та кращого використання діючих основних фондів і виробничих потужностей підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють постійному підтриманню належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого, - дозволяють збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої ваги амортизації та витрат на обслуговування виробництва і його управління, підвищувати фондовіддачу і прибутковість [1].

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із найважливіших факторів збільшення обсягів виробництва продукції на промисловому підприємстві, здобуття ним конкурентоспроможної позиції на ринку є забезпеченість його основними засобами в необхідній кількості та асортименті, а також повніше й ефективніше їх використання.

Забезпеченість підприємства основними засобами, їх технологічний стан та рівень ефективності використання безпосередньо впливає на загальний фінансовий стан, конкурентноздатність продукції, обсяги виробництва продукції, а також на показники її якості, сортності, асортиментності.

На сьогоднішній день дана проблема є достатньо актуальною та потребує не тільки обговорення, але й реального вирішення. Так, за даними статистичної звітності більшість українських підприємств застосовують зношене, застаріле обладнання (середній коефіцієнт зношеності основних засобів майже досягає 50%) та фактично не відбувається інтенсивного оновлення основних засобів (середній коефіцієнт введення ОЗ навіть не досягає 10%) [4].

Особливе значення для підприємств має збільшення активної частини основних фондів, яка бере участь у створенні продукції. Аналізуючи склад і структуру основних фондів виявляється можливість визначити вплив кожної з груп на фондовіддачу, яка безпосередньо впливає на обсяги виробництва продукції. Аналітичні дані дадуть змогу визначити потребу підприємства в кожній з груп основних засобів [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Під матеріальними активами підприємства (організації) заведено розуміти сукупність усіх ресурсів матеріального характеру, що завжди фіксуються в щорічному його (її) балансі за виключенням первинних активів.

До складу матеріальних активів входять переважно виробничі фонди й майно соціального призначення [3].

Проте засоби виробництва як сукупність засобів і предметів праці не можна ототожнювати з виробничими фондами, що зумовлено двома обставинами. По-перше, елементи засобів виробництва стають виробничими фондами лише з моменту їхнього безпосереднього використання у виробничому процесі. По-друге, виробничі фонди на відміну від засобів виробництва є виключно вартісною економічною категорією [4]. Це означає, що до виробничих фондів відносять не всі елементи засобів виробництва взагалі, а ті з них, які мають вартість.

Вагомий внесок у розробку теоретичних основ та методологічних підходів до проблеми обліку й аналізу основних засобів зробили провідні вчені-економісти, як вітчизняні – Білуха М. Т., Бугинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Грінько А. П., Кузьмінський А. М., Лінник В. Г., Моссаковський В. Б., Огійчук Н. Ф., Пушкар М. С., Сопко В. В., Сук Л. К., Кір О., Янчева Л. М., так і зарубіжні – Палій В. Ф., Соколов Я. В., Шермет А. Д та ін.

Будь-який виробничий процес може здійснюватися лише за допомогою певних машин, обладнання, які розташовуються в певних приміщеннях. Матеріальною основою цього процесу виступають, насамперед, засоби праці, які характеризують технічний та економічний рівень розвитку суспільства й виступають необхідним елементом виробництва, обігу та надання послуг. На підприємствах сукупність застосовуваних засобів праці набуває економічної форми основних виробничих засобів. Основні фонди – одна з найважливіших частин і засобів виробництва.

Сучасні підходи до оцінювання ефективності використання основних фондів досить різноманітні, але в переважній більшості ґрунтуються на одних оціночних показниках. В сучасних умовах кожне підприємство має розглядати питання стабілізації та виходу на рівень конкурентоздатності на ринку через призму своєї самостійності та незалежності як товаровиробника, з одного боку, і залежності від впливу зовнішнього економічного середовища та макроекономічного впливу держави, з іншого. Для того, щоб фірма була найприбутковішою, необхідно звернутися до кількісного і якісного вдосконалення основних виробничих фондів. Поряд з цим одним з найважливіших факторів вдосконалення виробництва залишається підвищення ефективності вже існуючих засобів праці. Успішність управління основними засобами підприємства можна розглядати з позиції ефективності їхнього використання в господарському обороті. Через те, що основні фонди експлуатуються тривалий час, вони поступово втрачають свою вартість за рахунок фізичного зносу, а перенесення вартості основних фондів на продукцію, що виготовляється, виконувани роботи, надавані послуги відбувається за рахунок нарахування амортизації. Тут слід звернути увагу на цільове використання

амортизаційних потоків, які формуються в результаті виробничої діяльності[4].

Співвідношення різних груп основних фондів у їхній загальній вартості представляє виробничу структуру основних фондів. Чим вище питома вага активних основних фондів, тим більш прогресивною є їхня структура. На структуру основних фондів впливають такі фактори: - особливості матеріально-технічної бази виробництва; - рівень концентрації виробництва, розмір підприємства; - технічний рівень виробництва, механізація, автоматизація та комп'ютеризація процесів; - географія розміщення підприємства; - співвідношення між різними видами капітальних робіт – будівництвом нових та реконструкцією діючих підприємств тощо.

Структура основних виробничих фондів має галузевий характер. Так, наприклад, на транспорті засоби становлять 60...70%, будівлі, споруди та передавальні пристрої – 20...25%; тоді, як в інших галузях економіки питома вага транспортних засобів становить 2...4% від загальної кількості основних виробничих фондів. Загалом на промислових підприємствах України в структурі основних фондів питома вага окремих їх видів останніми роками варіювала у таких межах: будівель і споруд – 45...47%; машин і устаткування 40...42%; транспортних засобів – 2,5...3% [5, с. 36]. Одним з найважливіших завдань підприємства за сучасних умов є підвищення ефективності використання основних фондів.

Ефективність основних фондів – результат у вигляді отриманого ефекту, що співвідноситься з витраченими ресурсами. Підвищення ефективності полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил порівняно з витратами праці, використаними на створення суспільного продукту.

Таким чином, ефективність використання основних фондів відіграє важливе значення для розвитку діяльності підприємства, оскільки збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва та збільшуються темпи зростання продуктивності праці, поліпшення якості промислової продукції та інших показників.

Для вирішення завдання підвищення використання основних фондів та отримання бажаних результатів у діяльності підприємства повинні бути розроблені конкретні шляхи, спрямовані на поліпшення використання основних засобів, практичне застосування яких дасть змогу використовувати наявні на підприємствах резерви підвищення їх ефективності, а також визначити основні чинники, що сприятимуть цьому[2].

Головною ознакою підвищення рівня ефективного використання основних засобів підприємства є зростання обсягу виробництва продукції. Всю сукупність технічних, організаційних та економічних заходів щодо кращого використання основних засобів підприємства можна умовно поділити на дві групи:

- 1) збільшення екстенсивного завантаження;

2) підвищення інтенсивного навантаження[3].

Що стосується інтенсивних методів підвищення ефективності використання основних засобів на підприємстві, то можна виділити наступні:

- прискорення введення в дію нових машин;
- удосконалення планування, управління і організації праці та виробництва; зниження фондомісткості, підвищення фондovіддачі та продуктивності праці на підприємстві;

- підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва товарної продукції;

- введення заходів науково – технічного прогресу по вдосконаленню технології виробництва і покращенню організації виробництва товарної продукції;

- підвищення та розвиток матеріального та морального стимулювання праці.

Однак треба наголосити на двох важливих обставинах. По-перше, якщо екстенсивне завантаження машин та устаткування обмежується тільки календарним фондом часу, то можливості підвищення інтенсивного навантаження устаткування, його продуктивності практично не є такими обмеженими. По-друге, здійснення заходів екстенсивного напрямку, зазвичай, не потребує капітальних витрат, а підвищення рівня інтенсивного використання виробничого апарату зв'язане зі значними інвестиціями; проте останні порівняно швидко окупаються за рахунок одержаного внаслідок інтенсифікації додаткового економічного ефекту[1].

Поряд з технічними і організаційними факторами важливу роль в підвищенні ефективності використання основних засобів повинні відігравати фактори матеріального стимулювання працівників підприємств.

Також поліпшити використання основних фондів та виробничих потужностей на підприємствах можна завдяки: підвищенню використання виробничих потужностей і основних фондів у інтенсивності; підвищенню їх навантаження у екстенсивності; дотриманню пропорційності і змінності у роботі основних фондів (обладнання); активно виконаному процесу контролювання.

Ефективність діяльності будь-якого підприємства залежить від певних чинників. Значення речових факторів виробництва основних фондів останніми роками збільшилось. Головними проблемами є їхнє збереження, переоснащення для подальшої роботи на підприємстві. Збільшення обсягу виробництва відбувається завдяки ефективному використанню основних фондів. Таким чином, проблема ефективності стає на перший план у процесі вивчення і дослідження роботи підприємств. Важливий резерв кращого екстенсивного та інтенсивного використання основних фондів та виробничих потужностей – швидке освоєння проектних потужностей, введення в дію нових технологічних ліній, агрегатів, устаткування. Практика свідчить, що середній фактичний період освоєння виробничих потужностей становить п'ять-шість і більше років. Разом з тим технічно й економічно обґрунтовані розрахунки підтверджують

реальну можливість досягнення проектних показників за один-два роки, залежно від галузі та виду підприємства[5].

Звичайно найкращим методом є впровадження досягнень сучасного науково-технічного прогресу і, в першу чергу, безвідходних, маловідхідних, ресурсозберігаючих технологій і техніки для їх здійснення. Це збільшує вихід продукції з того ж об'єму переробленої сировини та фондovіддачу. Це може бути впровадження нових систем автоматизованого управління основними виробничими засобами.

Отже, основними напрямками підвищення ефективності використання основних виробничих фондів підприємством є такі:

- 1) Установка, монтаж та введення в експлуатацію основних виробничих фондів по можливості одночасно.

- 2) Збільшення капітальних вкладень в активну частину основних виробничих фондів підприємства.

- 3) Максимально можливе використання продуктивності та потужності наявного на підприємстві парку обладнання.

- 4) Максимально можливе використання календарного фонду часу згідно з технічними характеристиками обладнання.

- 5) Забезпечення належного обслуговування та дотримання необхідних умов експлуатації обладнання.

- 6) Своєчасне оновлення основних виробничих фондів підприємства.

- 7) Застосування комбінованого способу організації виробничих процесів на підприємстві.

- 8) Включення до виробництва незадіяних виробничих фондів.

- 9) Рівномірне завантаження основних виробничих фондів протягом робочого дня.

- 10) Підвищення професійно-кваліфікаційного рівня обслуговуючого основні виробничі фонди персоналу

Висновки. Отже, на сьогоднішній день спостерігається безліч проблем використання основних засобів підприємств. Підвищення ефективності використання основних засобів в даний час має величезне значення. Підприємства, що мають в своєму розпорядженні основні засоби, повинні не тільки прагнути їх модернізувати, збільшувати час роботи обладнання, поліпшувати склад, структуру і склад основних засобів, але і максимально підвищувати ефективність використання того, що є із застосуванням переважно інтенсивних методів. Тому, щоб використання основних фондів було справді економічно вигідним та ефективним, необхідно стежити за його технічним станом; залучати фахівців при проведенні складних ремонтів; вивчати ринки виробництва; залучати спеціалістів маркетингового відділу; підвищувати рівень спеціалізації виробництва; усувати простой; модернізувати устаткування; поліпшувати склад, структуру й стан основних фондів підприємства; удосконалювати планування, управління й організацію праці та виробництва; знижувати фондомісткість;

підвищувати фондвіддачу та продуктивність праці на підприємстві.

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_2/files/Econ_02_2009_Chorna.pdf

Список літератури.

1. Економіка підприємства: Підручник/ ред.: *Й. М. Петрович*. - 2-ге вид., виправл. - Львів: Магнолія, 2010.
2. *Мацібора В.І.* Економіка підприємства :навч. посіб. для вузів / В.І. Мацібора, В.К. Збарський, Т.В. Мацібора. – К. :Каравела, 2008. – 312 с.
3. Наказ Мініфіну від 18.03.2011 р. №372 “Про затвердження Змін до деяких П(с)БО”// [Електронний ресурс] // <http://www.mia.kiev.ua/ua/law-news/76-gaap-ukraine.html>
4. *Череп А.В., Клименко А.А.* Ефективність використання основних фондів підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_6/files/ekon_06_09_43_Cherep_Klimenko.pdf
5. *Чорна І.О.* Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозицій щодо їх поліпшення [Електронний ресурс] / І.О.Чорна. – Режим доступу:

References (transliterated):

1. *Ekonomika pIdpriEmstva: PIdruchnik/* red.: Y. M. Petrovich. - 2-ge vid., vipravl.. - LvIv: Magnollya, 2010.
2. Matsibora V.I. *Ekonomika pIdpriEmstva :navch. posib. dlya vuzIv /* V.I. Matsibora, V.K. Zbarskiy, T.V. Matsibora. – Kiev :Karavela, 2008. – 312 p.
3. *Nakaz MInfInu vId 18.03.2011 r. no 372 “Pro zatverdzhennya ZmIn do deyakh P(s)BO”//* [Elektronniy resurs] // <http://www.mia.kiev.ua/ua/law-news/76-gaap-ukraine.html>
4. Cherep A.V., Klimentko A.A. *EfektivnIst vikoristannya osnovnih fondIv pIdpriEmstva* [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_6/files/ekon_06_09_43_Cherep_Klimenko.pdf
5. Chorna I.O. *EfektivnIst vikoristannya osnovnih virobnichih fondIv ta rozrobka propozitsiy schodo Yih polpshennya* [Elektronniy resurs] / I.O.Chorna. – Rezhim dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_2/files/Econ_02_2009_Chorna.pdf

Надійшла (received) 25.09.2017

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Ефективності використання основних фондів та шляхи її покращення / С.О. Васильцова, А.Д.Мамедова, В.В. Козюра //

Эффективности использования основных фондов и пути ее улучшения / С.А. Васильцова, А.Д.Мамедова, В.В. Козюра //

The effectiveness of the use of fixed assets and ways to improve / S.O. Vasiltsova, A.D. Mamedova, V.V. Kozura //

Вісник НТУ “Харківський політехнічний інститут” (економічні науки). – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2017. - № 45(1266).- С. 60-63 . Бібліогр. 5 назв. – ISSN 2519-4461.

Вестник НТУ “Харьковский политехнический институт” (экономические науки). – Х.: НТУ „ХПИ”. - 2017. - № 45(1266).- С. 60-63 . Библиогр.: 5 названий. – ISSN 2519-4461.

Bulletin of NTU "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic sciences). – Kharkiv.: NTU "KhPI". - 2017. - № 45(1266).- P. 60-63 . Bibliogr.: 5 names. – ISSN 2519-4461.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Васильцова Світлана Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і маркетингу Національного технічного університету «ХПІ». (097) 7375974, e-mail svetifom@gmail.com

Мамедова Анна Джамаладдинівна – магістр кафедри економіки і маркетингу Національного технічного університету «ХПІ»

Козюра Володимир Володимирович – магістр кафедри економіки і маркетингу Національного технічного університету «ХПІ»

Vasylytsva Svetlana Alexandrovna - PhD, associate professor of economics and marketing department of National Technical University "KhPI". (097) 7375974, e-mail svetifom@gmail.com

Mamedova Anna Jamaladdinovna - Master of the Department of Economics and Marketing of the National Technical University "KhPI"

Kozyura Volodymyr Volodymyrovych - Master of the Department of Economics and Marketing of the National Technical University "KhPI"